

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/871,Ocaleni-z-nieludzkiej-ziemi-Wystawa-Instytutu-Pamieci-Narodowej-w-Bridgeport.html>

17.03.2026, 07:11

Ocaleni z „nieludzkiej ziemi” Wystawa Instytutu Pamięci Narodowej w Bridgeport.

21.11.2006

Wyrazem zacieśniającej się w ostatnim okresie współpracy organizacji polonijnych z instytucjami w „starym kraju” jest prezentacja w Stanach Zjednoczonych wystawy pt. Ocaleni z „nieludzkiej ziemi” Losy uchodźstwa polskiego ze Związku Sowieckiego 1942-1950, przygotowanej przez łódzki oddział Instytutu Pamięci Narodowej. Po raz pierwszy zaprezentowana została w Łodzi jesienią 2005 r. Od początku twórcy wystawy zamierzali pokazać ją w głównych skupiskach polonijnych, co udało się zrealizować wiosną 2006 r. Po dłuższych staraniach, 22 kwietnia w Placówce 90. Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Chicago po raz pierwszy została udostępniona społeczności polonijnej. Spotkała się tam z dobrym przyjęciem, czego dowodem było zainteresowanie mediów, a przede wszystkim duża frekwencja zwiedzających.

Sukces wystawy w Chicago utwierdził jej autorów w zamiśle zaprezentowania jej także w głównych ośrodkach polonijnych Wschodniego Wybrzeża Stanów Zjednoczonych. Na początek wybrano stan Connecticut, gdzie są znaczne skupiska Polaków i prężnie działające polonijne organizacje. 12 listopada w Klubie Orła Białego przy Beach St. w Bridgeport nastąpiło uroczyste otwarcie wystawy, połączone z okolicznościowymi obchodami Święta Niepodległości. Imprezę poprzedziła uroczysta msza święta w kościele pod wezwaniem Michała Archanioła w Bridgeport. Wystawę otworzyło wystąpienie Ryszarda Ciskowskiego, prezesa United Polish Society of Connecticut, jednocześnie dyrektora krajowego Kongresu Polonii Amerykańskiej, po czym wykład wprowadzający wygłosił dr Janusz Wróbel, pracownik naukowy IPN. Głos zabrał również konsul Tomasz Wielgomas z Konsulatu Generalnego RP w Nowym Jorku oraz dr Edmund Osysko, przewodniczący Komisji Oświatowej Kongresu Polonii Amerykańskiej. Na uroczystość przybyli ponadto m.in., płk Jacek Januchowski, radca wojskowy Przedstawicielstwa RP przy Organizacji Narodów Zjednoczonych, Krzysztof Dąbrowski, radca handlowy Ambasady RP w Waszyngtonie, Frank Zieliński, komisarz Związku Narodowego Polskiego oraz Wincenty Knapczyk, komendant Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce. Środowisko weteranów amerykańskich reprezentował pułkownik Thomas Konasky.

W uroczystości, na którą składały się również występy chórów i zespołów artystycznych, udział wzięło ogółem kilkaset osób, w tym uczniowie szkół polonijnych z Bridgeport i New Haven. Dzień przed otwarciem wystawy, 11 listopada, pracownicy IPN wzięli również udział w zebraniu Placówki 24 Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Bridgeport. Udzielali tam informacji na temat działalności naukowej IPN i okoliczności powstania wystawy. Zarówno sama wystawa jak i uroczystości Święta Niepodległości spotkały się z dużym zainteresowaniem polonijnych mediów. Specjalną audycję poświęcono im w polskojęzycznym programie radiowym rozgłośni WNHU 88,7 AM nadającej z New Haven. Mówiono o nich również na falach rozgłośni WNVR 1030 AM, nadającej z Chicago, retransmitowanej także na Wschodnim Wybrzeżu USA. Obszerłą relację z uroczystości w Bridgeport zamieścił nowojorski „Nowy Dziennik”.

Wystawa Ocaleni z „nieludzkiej ziemi”, przygotowana została przez zespół historyków IPN Oddział w Łodzi w składzie: Paweł Kowalski, Grzegorz Nawrot, Artur Ossowski, Tomasz Toborek, Janusz Wróbel. Projekt plastyczny jest dziełem Mileny Romanowskiej. Na wystawę składają się fotografie i dokumenty pochodzące z instytucji krajowych i zagranicznych oraz uzyskane od osób prywatnych. Swoje zbiory udostępniło m.in. Archiwum Dokumentacji Mechanicznej, Wytwórnia Filmów Dokumentalnych i Fabularnych, Muzeum Wojska Polskiego, Ośrodek „Karta”, Związek Sybiraków. Są na niej także zdjęcia uzyskane z Instytutu Yad Vashem w Jerozolimie oraz z ambasady Nowej Zelandii w Warszawie. Z osób prywatnych bogate zbiory udostępnił Czesław Sawko znany przemysłowiec i filantrop z Chicago i Julian Płowcy z Kalifornii.

Głównym tematem wystawy jest epopeja polskiej ludności cywilnej, która opuściła w 1942 r. Związek Sowiecki wraz z armią gen. W. Andersa. Po raz pierwszy w dziejach narodu polskiego tak liczna grupa ludności polskiej znalazła się w odległych regionach świata: na Bliskim Wschodzie, w Indiach, Afryce, Meksyku i Nowej Zelandii. Te egzotyczne kraje stały się miejscem zamieszkania kilkudziesięciu tysięcy dawnych mieszkańców Polski Wschodniej, okupowanej po 17 września 1939 r. przez Związek Sowiecki.

Wiosną i latem 1942 r. Armia Polska w ZSRR i kilkadziesiąt tysięcy cywilów opuścili Związek Sowiecki w rezultacie wzrostu napięcia pomiędzy władzami sowieckimi a rządem polskim na uchodźstwie. Ewakuację polskiej ludności cywilnej przez Morze Kaspijskie do Iranu, a później jej przemieszczenie do stałych osiedli w innych krajach, zaliczyć należy do największych tego rodzaju operacji przeprowadzonych przez Sprzymierzonych w latach II wojny światowej. Pomimo ogromnych trudności udało się szybko i sprawnie

przetransportować około 40 tys. kobiet i dzieci. Przewieziono ich do krajów odległych od teatru wojennego, gdzie mogły w spokoju i w poczuciu bezpieczeństwa doczekać końca wojny. Wielka w tym zasługa nie tylko władz polskich, brytyjskich i amerykańskich, ale również życzliwych Polakom społeczeństw Iranu, Libanu, Indii, Meksyku, Nowej Zelandii i wielu krajów afrykańskich (Tanzanii, Ugandy, Kenii, Republiki Południowej Afryki, Zambii i Zimbabwe).

Mieszkańcy polskich osiedli żyli w przekonaniu, że po zwycięskim zakończeniu wojny wrócą do rodzinnych miast i wiosek na Kresach. Niestety, bezwzględne realia polityczne ówczesnego świata przekreśliły te nadzieje. Większość mieszkańców osiedli polskich na Bliskim Wschodzie, w Afryce, Meksyku i Nowej Zelandii pozostała na obczyźnie. Po likwidacji obozów i osiedli polskich przeważająca część ich dawnych mieszkańców skupiła się w Europie Zachodniej, głównie w Wielkiej Brytanii oraz w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Podczas prezentacji wystawy w Chicago i w Bridgeport wielokrotnie dochodziło do wzruszających momentów, gdy zwiedzający rozpoznawali na zdjęciach swoich bliskich i znajomych.

Obecnie wystawa Ocaleni z „niełudzkiej ziemi” prezentowana jest w Klubie Weterana przy 56 Beach St. w Bridgeport, gdzie można ją oglądać do końca listopada. W przyszłości planowane jest jej przeniesienie do innych ośrodków polonijnych na Wschodnim Wybrzeżu. Wymiernym efektem wystawy jest propozycja ze strony dr. Edmunda Osysko z Komisji Oświatowej Kongresu Polonii Amerykańskiej, dotycząca współpracy pedagogicznej związanej z dalszą prezentacją wystawy i towarzyszących jej materiałów w polonijnych szkołach.

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

1

2

